

Sverigefinländarnas delegation
Hantverkargatan 44 A
11221 Stockholm

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

Remissvar rörande Ny museipolitik, SOU 2015:89

(dnr Ku2015/2515/KL)

Sverigefinländarnas delegation lämnar följande remissvar, som begränsas till vissa delar av betänkandet.

De nationella minoriteterna och urfolket har åter exkluderats

Sverigefinländarnas delegation konstaterar att nationella minoriteter och urfolket samerna över huvud taget inte ens omnämns i betänkandet, trots att innehållet i en framtida museipolitik berör grupperna i högsta grad. Vi finner detta anmärkningsvärt. Visserligen omnämns inte grupperna uttryckligen i direktiven, men efter dryga 15 års minoritetspolitik borde grupperna beaktas med automatik i statliga utredningar som berör dem.

Den nya museipolitiken relaterar till de kulturpolitiska målen och syftar till att hitta lämpliga former för hur museer ska bidra till att bevara det svenska kulturarvet. I prop. 1998/99:143 sid 11 konstaterades att de nationella minoriteternas kulturer och historia utgör en del av det svenska kulturarvet och att det behövs aktiva åtgärder från det offentliga sidan för att synliggöra och värna detta kulturarv. I de av riksdagen antagna kulturpolitiska målen anges bl.a. att kulturpolitiken ska främja ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas (prop. 2015/16:1 utg. omr. 17 sid 22). Detta innefattar även de nationella minoriteternas och urfolket samernas kulturarv.

Generellt är dock dessa grupper marginaliserade i museisammanhang i dag. Att grupperna åter ”glöms bort” i samband med museiutredningens analys rörande just de kulturpolitiska målen är i sig ett tecken på denna marginalisering alltjämt består. Detta är mycket olyckligt, enligt vår mening.

Ett av de stora problemen för de nationella minoriteterna i Sverige i dag är majoritetssamhällets okunskap om dessa gruppers långa historiska närvaro i landet och deras bidrag till det gemensamma svenska kulturarvet. Trots krav i läroplanen att kunskaper om de nationella minoriteterna, deras språk, kultur och historia ska läras ut till alla elever, är okunskapen fortfarande mycket stor. Språkrådets kartläggningar visar att den svenska allmänheten i regel inte ens kan namnge de fem nationella minoriteterna. Det finns inte många museisammanhang, förutom Judiska museet, Åjtte, Forum för levande historia och enstaka läns museer, som över huvud taget synliggör dessa gruppers kulturarv och historiska närvaro. Vilket museum tar ansvar för sverigefinnarnas, tornedalingarnas och romernas/resandes historia i dag? De nationella minoriteterna kämpar dagligen med att få respekt för sina rättigheter och den generella okunskapen om grupperna gör det svårt.

Utredningen föreslår i 8 § museilagen att museer ska ”bidra till forskning och annan kunskapsupbyggnad inom sina ämnesområden”. Vi tillstyrker denna skrivning. Behovet av

kunskapsuppbyggnad är stort när det gäller de nationella minoriteterna och urfolket samerna. Och kunskapsuppbyggnaden har direkt betydelse för Sveriges implementering av minoritets- och urfolksrättigheter.

Det räcker inte att Statens kulturråd har ett myndighetsuppdrag rörande de nationella minoriteternas kultur. De nationella minoriteterna och urfolket samerna, deras förutsättningar och behov måste också beaktas i den generella kulturpolitiken.

Vem tillhör museerna, biblioteken och arkiven och vem får vara delaktig?

Enligt vår mening är det viktigt att museerna tar ett samhälleligt ansvar att föra människor i samhället närmare varandra och att man samarbetar över etniska och nationella gränser. Därför är det viktigt att fråga sig vem museerna, biblioteken och arkiven – som har att förvalta och förmedla det gemensamma kulturarvet – tillhör och vilka som får vara delaktiga? Historiskt har museerna inte speglat de nationella minoriteternas, språkminoriteters, invandrades eller sexuella minoriteters perspektiv. Undersökningar som gjorts visar på att svenska museer, i synnerhet ur historisk synvinkel, inte har införlivat den etniska, sociala, socioekonomiska eller kulturella mångfalden i Sverige. De flesta (etablerade) museerna saknar enligt Riksutställningars undersökningar åtgärdsplaner för att ändra situationen i detta avseende.¹ Museernas inre verksamhet avspeglar inte heller särskilt väl den mångfald som det moderna mångetniska och mångkulturella samhället har. Det finns naturligtvis undantag från detta och på senare tid har man kunnat notera vissa attitydförändringar i synnerhet på regional nivå, t.ex. i olika landstings eller regioners kulturpolitiska program. Ett sådant exempel är Västsverige och Västarvets verksamhet i form av deras projekt Spektrum som rör de nationella minoriteterna.²

För de nationella minoriteterna är det viktigt att man skapar arenor som främjar barnens, ungdomarnas och familjernas möjligheter att föra över sitt eget språk och kulturarv till nya generationer. Minoritetens företrädare, forskare och även regeringens representanter har i flera olika sammanhang framhållit att de nationella minoriteterna ska ges tillgång till olika nationella, regionala och lokala forum för dialog på likvärdiga villkor som majoritetsföreträdare. Det har framhållits att det är viktigt att yttre och inre strukturella hinder mot inflytande undanröjs.

I betänkandet beskrivs förändringsarbetet genom att betona ”heterogenitet – mångfald och samhörighet” (sid. 226). Det är därför förvånande att de nationella minoriteterna inte tagits med i skrivningarna. Heterogenitet och mångfaldsarbetet har uppmärksammats tidigare i olika undersökningar och då i synnerhet i bibliotekens verksamhet.³ På många håll i Sverige har biblioteken utvecklats till mångkulturella samlingsplatser där det finns mångspråkiga hyllor, kulturhörn, parkkaféer och utrymmen där t.ex. konstnärer med varierande bakgrund kunnat ställa ut sina konstverk. Även i olika internationella sammanhang har man betonat mångkulturens och mångspråkighetens betydelse, t.ex. i Unescos mångkulturella biblioteksmanifest från 2011. Manifestets principer skulle, enligt vår mening, även kunna tillämpas på museiområdet. I Manifestet finns följande principer:

- Betjäna alla samhällsmedborgare utan diskriminering på grund av kulturellt och språkligt ursprung

¹ Rapporten Museerna och Mångfalden. En analys av hur den svenska museisektorn kan stödja och ta vara på utvecklingspotentialen i det mångkulturella Sverige, <https://www.riksutstallningar.se/sites/default/files/documents/>

² <http://www.vastarvet.se/Vastarvet/Tjanster/Utveckling-och-Projektstod/Spektrum/>

³ Ett exempel på detta är ”Det mångspråkiga biblioteket, en nödvändig utopi” av Ingrid Atlestam och Randi Myhre, (2012), <http://corp.btj.se/?id=118>

- Tillhandahålla information på tillämpliga språk och i ändamålsenliga skriftformer
- Ge tillgång till ett brett urval av material och tjänster som avspeglar alla grupper och behov
- Anställa personal som återspeglar mångkulturellt samhälle och som är utbildad för att samverka med och tillhandahålla tjänster för ett sådant samhälle.

Minoritetsfrågorna tillhör inte bara minoriteterna. Det är hela samhället som måste ta ansvar för dessa frågor eftersom det i grunden handlar om demokrati och mänskliga rättigheter. Till dessa rättigheter hör även barnens rätt till sitt eget språk eller modersmål. Därför är det viktigt att lyfta fram att även behovet av fysiska arenor där även minoriteterna kan värna om sitt språk och sin kultur – arenor såsom museer, arkiv och bibliotek – och samarbete mellan sådana institutioner.

I betänkandet konstateras det att *”en trend som framöver kommer att påverka museernas verksamhet är att allt fler förefaller bejaka sina mångfaldiga identiteter.”* Minoritetspolitiken förutsätter att myndigheterna inom kulturområdena, landsting, kommuner och museer fortlöpande beaktar etnisk och kulturell bakgrund och mångfald när de utformar och bedriver verksamhet. Det finns goda exempel på detta, bl.a. Västmanlands Läns kulturpolitiska program och målsättningar, där man tydligt lyfter fram de nationella minoriteterna.⁴ Sverigefinländarnas arkivs vandringsutställning *Arvet* har också visats i Västmanlands läns museum sommaren 2015. Arvet fick utvecklingsbidrag från kulturrådet och ekonomisk stöd från Västerås kommun, som är förvaltningsområdet för det finska språket. Västmanlands läns museum bidrog med pedagogiskt arbete i form av en museipedagog.⁵

Mångfaldsperspektivet behöver kompletteras

Utredningen för ett resonemang rörande den ökade mångfalden i Sverige, människors olika identiteter och att detta på olika sätt behöver beaktas i den framtida museipolitiken och museiverksamheten (sid 226-). Vi delar således denna syn.

Mångfaldsperspektivet och de resonemang som förs i betänkandet förefaller dock i första hand utgå från ett invandrar- och flyktingperspektiv, och omnämner inte de nationella minoriteternas kulturarv och denna mångfald som redan funnits i Sverige under mycket lång tid och som periodvis aktivt motarbetats och undertryckts av statsmakten. För de nationella minoriteterna är detta en fråga som är mycket bredare än bara en fråga om delaktighet, likvärdighet och jämlik tillgång till kultur och kulturarv på offentliga institutioner såsom museer. Det behöver kompletteras med perspektivet aktivt ansvarstagande för minoriteternas kulturarv, i enlighet med intentionerna i Europarådets minoritetskonventioner.

Utredningens förslag till 4 § förordning med instruktion till ny myndighet bör, enligt vår mening, därför kompletteras med skrivningar om ”minoritets- och urfolksperspektiv”. Det räcker inte med skrivningen ”mångfaldsperspektiv”.

Museerna har en viktig roll i ett demokratiskt samhälle och de nationella minoriteternas och urfolket samernas långa historiska närvaro behöver synliggöras även i museisammanhang. Det handlar om enskildas möjlighet att känna delaktighet, men även möjligheterna att locka nya besöksgrupper. Flerspråkighet borde uppmärksammas mer i museernas interna arbete, t.ex. att personalens flerspråkighet som merit vid rekrytering. Museerna borde satsa mer på att marknadsföra sitt arbete

⁴ ”En livskraftig region – Regional kulturplan 2015-2018”, Landstinget Västmanland, www.vastmanlandslansmuseum.se/files/2/41/tillganglighet

⁵ Arvet är en utställning som berättar om de nya generationer sverigefinnar, <http://www.arkisto.org/digitala-arkivet/historisk-utstallning-2/>

även på minoritetsspråken. På många museer finns det redan i dag personal som kan minoritetsspråken, men dessa resurser har inte utnyttjats.

Sverigefinländarnas delegation har berett detta svar i samråd med Sverigefinländarnas arkiv.

Stockholm den 22 februari 2016

Veera Florica Rajala, ordförande, Sverigefinländarnas delegation